

Paul Țop

Papa Inocențiu al III-lea (1198-1216)

Prefață

Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr

Cuprins

Prefață	9
Introducere	17
Capitolul I	
Biserica Apuseană și relațiile cu Imperiul Roman	
înainte de Papa Inocențiu al III-lea	21
I.1. Preliminarii	21
I.2. Papalitate și Imperiu în Evul Mediu	27
I.3. Spiritualitate și societate între secolele X-XIII	37
I.4. Biserică și Papalitate	41
I.5. Bizanț și Occident	45
I.6. Cruciadele.....	48
I.7. Clerici și laici.....	51
I.8. Diecezele	54
I.9. Erezia	57
I.10. Conflictul dintre cele două puteri.....	59
I.11. Universitățile.....	62
Capitolul II	
Lotario dei Conti di Segni	65
II.1. Familia Dei Conti.....	65
II.2. Educația din Lateran, Roma	70
II.3. Studiile de la Paris	72
II.4. Studiile superioare de la Bologna	76
II.5. Intrarea în cler și în serviciul Curiei – diacon și jurist....	79
II.6. Ambiții, viziuni și scrieri.....	83

CAPITOLUL III

Papa Inocențiu al III-lea (8 ianuarie 1198-16 iulie 1216)	99
III.1. Preliminarii	99
III.2 Contextul alegerii și consacrarea sa în Scaunul Apostolic de la Roma	102
III.3. Primele măsuri ca pontif.....	111
III.5. Inocențiu al III-lea – apărător al Bisericii	121
III.6. Reforma eclezială	131

Capitolul IV

Papa Inocențiu al III-lea și puterile Europei (1198-1216)	135
IV.1. Preliminarii.....	135
IV.2. Papa Inocențiu și Imperiul German	138
IV.2.1. Moartea lui Henric al VI-lea	139
IV.2.2. Inocențiu al III-lea și împărăteasa Constanța	141
IV.2.2.1. Markwald Anweiler, cavaler de Alsace și ofițerul german Diephold, conte de Accera	146
IV.2.3. Filip de Suabia și Otto al IV-lea.....	151
IV.2.4. Papa Inocențiu al III-lea și tronul Imperiului German	157
IV.3. Inocențiu al III-lea și Franța	170
IV.3.1. Filip August și Ingeborg de Danemarca.....	172
IV.3.2. Franța sub interdict	173
IV.3.3. Finalul conflictului	177
IV.4. Biserica Romei și regele Ioan Fără de Țară.....	179
IV.4.1. Ioan Fără Țară.....	180
IV.4.2. Stephan Langton, Arhiepiscop de Canterbury	182
IV.4.3. Magna Carta.....	191

Capitolul V

Inocențiu al III-lea și Biserica Bulgară	195
V.1. Preliminarii	195
V.2. Boris I și încreștinarea bulgarilor.....	197

V.3. Statul sau Imperiul Asăneștilor.....	203
V.3.1. Ioniță Kaloian.....	212
V.3.2. Papa Inocențiu al III-lea, Ioniță Kaloian, Vasile de Târnovo – corespondență	216
V.3.2.1. Fragmente din corespondență	216
V.3.2.2. Texte integrale din Patrologia Latină	223
 Capitolul VI	
Inocențiu al III-lea și cruciadele	241
VI.1. Preliminarii	241
III.2. Papa Inocențiu al III-lea și politica sa cruciată.....	244
VI.2.1. Cruciada a IV-a 1202-1204	250
VI.2.1.1. Desfășurarea cruciadei pe etape.....	256
a. <i>Prima negociere cu Veneția .....</i>	<i>260</i>
b. <i>Acordul papei și noul lider al expediției.....</i>	<i>263</i>
c. <i>Adunarea oastei cruciate.....</i>	<i>265</i>
d. <i>A doua negociere.....</i>	<i>267</i>
e. <i>Planul Alexios al IV-lea .....</i>	<i>270</i>
f. <i>Devastarea Constantinopolului.....</i>	<i>272</i>
VI.2.3. Cruciada albigensă	282
VI.2.4. Cruciada copiilor	289
 Capitolul VII	
Conciliul al IV-lea Lateran (1215)	301
VII.1. Preliminarii.....	301
VII.2. Canoanele Conciliului IV Lateran.....	304
VII.2.1. Împărțirea și importanța acestor decrete	307
VII.3. Rolul conciliului IV Lateran din 1215	322
Concluzii.....	325
 Bibliografie.....	 341

CAPITOLUL I

BISERICA APUSEANĂ ȘI RELAȚIILE CU IMPERIUL ROMAN ÎNAINTE DE PAPA INOCENȚIU AL III-LEA

I.1. PRELIMINARI

Viața Bisericii Catolice și rolul ei în societate începând cu secolul al X-lea devin extrem de diferite de ceea ce fusese ră până atunci. Momentul crucial trăit de Biserica Creștină cea Una în 1054 prin Marea Schismă aduce în atenția tuturor o schimbare, și anume *sfâșierea cămășii lui Hristos* în două: Biserica Latină și Biserica Răsăriteană, deși diferențele dintre Apus și Răsărit în ce privește viața și politicile Bisericii Creștine erau evidente cu multe secole înainte, începând deja cu secolul al IV-lea.

Dacă în Răsărit, Biserica Creștină era destul de privilegiată de factorul politic, prin protecție și resurse financiare, în Apus, odată cu mutarea capitalei Imperiului Roman la Constantinopol, începe o luptă de supraviețuire, am putea spune, aceasta fiind adesea lipsită de privilegiile de care se bucura partea răsăriteană. Astfel, îndată după domnia lui Constantin cel Mare, cele două părți ale Bisericii cea Una încep a se dezvolta diferit, fapt ce va duce la nenumărate conflicte între *Eclesia Latină și Eclesia Răsăriteană*.

Această dezvoltare separată a Bisericii ce s-a produs în cele două părți ale Imperiului Roman a făcut ca aspectele legate de

Respect pentru oameni și cărți

viața și cultura eclesiastică, administrația bisericească, cultura și școala, precum și cele legate de raporturile Bisericii cu Imperiul, politicul și socialul să devină din ce în ce mai diferite. Din cauza acestor diferențe se ivesc o serie de tensiuni și orgolii, iar acestea vor duce la primul act *oficial* de rupere a Bisericii Creștine Apostolice – Schisma cea Mare din 1054 – și mai pe urmă la faptul în sine de *legalizare* a primului act, prin Cruciada a IV-a din 1204.

O astfel de diferență între cele două Biserici ilustrează rolul sau mai bine zis puterea de influență în spațiul politic pe care îl poate juca sau pe care o avea Biserica Creștină. Mai exact, în Apus, Papa, Episcopul Romei, dincolo de puterea pe care o deținea în cadrul domeniilor Bisericii, începe să obțină odată cu secolul al X-lea¹ și putere asupra altor state ale Europei, o dominație însemnată. Dacă în Răsărit, Biserica nu se pronunța sau nu juca un rol important, decisiv chiar, în alegerea împăratului sau regelui, în Apus, Papa deține această putere de a se pronunța în alegerea și recunoașterea conducătorilor politici. De fapt, conducătorul avea nevoie de avizul Romei pentru a se înscrie în cursa de pretendenți a Imperiului, acțiune ce este străină părții orientale.

Printre exemplele cele mai concrete privind puterea Bisericii Romei asupra conducătorilor politici se numără cazul lui Henric al IV-lea, împărat al Germaniei, depus din funcție de papa Grigorie al VII-lea în 1076; papa Alexandru al III-lea l-a demis și pe Frederick I în anul 1160; amintim și de cele două demiteri ale Papei Inocențiu al III-lea din 1211 a împăratului Otho al IV-lea și a regelui Ioan al Angliei.²

Totodată între secolele XI – XII se confirmă existența unor teorii de analiză/investigare a atitudinilor politice, religioase

---

¹ Gosselin M., *The power of the Pope during the Middle Ages*, Londra, C. Dolman, 1853., p. 1.

² *Ibidem*.

Respect pentru oameni și cărți

și sociale destul de interesante, confuze și chiar contradictorii. De exemplu, papa avea voie să se implice într-o serie de aspecte mai mult sau mai puțin eclesiastice, având această permisiune în numele scopului moral al Bisericii față de popor. Nobilii, regii, prinții aveau și ei dreptul de a decide după bunul plac, indiferent de competența sau legitimitatea lor în raport cu situațiile în cauză sau binele poporului, toate acestea în spiritul puterii politice/temporale. Altă poziție, de această dată majoritară în societate, era de a condamna pozițiile, interesele și implicările nelegitime ale celor două puteri, politică și religioasă, care nu păreau să aducă un efect pozitiv poporului. Cu toate acestea își face prezența și o altă teorie, aceea a scuzei contextuale, mai exact deciziile și faptele celor doi poli de putere sunt justificate de contextul acelor vremuri, de factorii politici, religioși, economici, militari, sociali și culturali.³

Aceasta din urmă e poate cea mai răspândită teorie de analiză de atunci și până azi.

Iată astfel un prim tablou al puterii bisericești aflată parcă într-o competiție asiduă cu puterea laică, politică. Întrebarea care se pune acum este: în baza cărui argument Biserica Creștină din Apus încearcă atât de vehement a se impune în fața politicului, în fața oamenilor? Sau care este scopul acestei bătălii Stat – Biserică? Putem observa că istoria Bisericii Răsăritene nu pare a se ancora în asemenea competiții, tocmai pentru că ea era protejată de *Noua Romă* și adesea raportul de forțe/influențe în relația Stat – Biserică era exact invers celui din Occident.

Papa⁴ este *Capul Bisericii Romano-Catolice, al statului Vatican; vicar al lui Iisus Hristos și urmaș al Sfântului Petru,*

---

³ *Ibidem*, pp. 2-3.

⁴ Este succesor al Sfântului Apostol Petru reprezentând principiul durabil al unității Bisericii; nu este întocmai un șef al episcopilor, ci mai degrabă un coleg, iar toți episcopii trebuie să fie în comuniune cu papa;

*ales pe viață*⁵ - definiție care o găsim în dicționar și care este identică, putem spune cu percepția secolelor X-XV, dar nu doar în spiritul ei, ci și în litera ei. Astfel, episcopul Romei nu era doar un simplu conducător al Bisericii Latine, ci și vicarul lui Hristos. Iisus este cel care poate să-l mântuiască pe om și pentru această misiune de mântuire a oamenilor a lăsat creștinilor o învățătură vie, plină de principii morale care nu fac altceva decât să-l ajute pe om în a săvârși binele, a iubi și a-și dobândi mântuirea. Așadar, papa se vede obligat (printr-un exces de zel) să intervină și în afara sferei spirituale (sferă legitimă), mai exact în viața politică, laică. Gestul Bisericii de a interveni în spațiul politic a fost mereu criticat de societate, atât atunci cât și azi.

Raportul de forțe dintre stat și Biserică aduce Evului Mediu un nou spirit, o altfel de abordare, mai mult sau mai puțin favorabilă societății. Biserica Romei consideră că pe lângă atribuțiile ei ce țin de domeniul spiritual al oamenilor creștini (moralitatea, reforma spirituală, binele uman, convertirea ereticilor, serviciile religioase, decența, caritatea, consilierea și, în final, mântuirea oamenilor) are un drept legitim să se pronunțe în deciziile politice și mai ales în abuzurile nobililor față de comunitățile creștine. Astfel, papa își revendică ambele puteri: spirituală și temporală. S-a ajuns, așa cum aminteam anterior, până la situația de a demite un rege/prinț/împărat din postura de Pontif al Scaunului Apostolic. Acolo unde deciziile politice (ale conducătorilor) nu serveau binelui religiei

---

are datoria de a garanta autenticitatea credinței fiecăruia, numește episcopi și pe cei de rit oriental îi confirmă, având o politică de unitate prin diversitate. Conciliul I și II reprezintă descrierea cea mai clară a papei și a rolului său. (cf. Tertulian Langa, *Credo Dicționar Teologic Creștin din perspectiva Ecumenismului Catolic*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 188.)

⁵ <http://dexonline.ro/definitie/papa> (16.11.2014/13.47)

Respect pentru oameni și cărți

catolice, episcopul Romei avea dreptul de a interveni și de a negocia cu condiția obținerii unui rezultat favorabil Bisericii.⁶

Observăm parcă un Stat supus Bisericii, însă nu chiar întru totul, deși amprenta Romei se remarcă până la cel mai înalt nivel. Având în vedere că Papa Inocențiu al III-lea este considerat ca fiind cel care a reușit să ducă Biserica Romei la apogeul ei, sesizăm că ogorul era destul de fertil pentru această realizare.

Problema interdictului pentru suverani în secolele X-XIV a fost nu doar o reală provocare, ci chiar un impediment în a-și realiza propriile ambiții. Statul sau domeniul/regiunea care se afla sub interdict era lipsită de serviciile religioase (doar în anumite situații erau permise unele servicii divine), situație care exercita mari presiuni asupra nobililor din partea popoului. Un exemplu concret este cel al regelui Ioan al Angliei în problema arhiepiscopului de Canterbury, unde Roma în cele din urmă și-a impus punctul de vedere, în ciuda deciziilor rigoriste ale regelui față de Biserica Romei.⁷

Această influență sau putere a Bisericii/papilor asupra suveranilor se regăsește în istorie nu doar în epoca medievală, ci chiar de la Constantin cel Mare începând cu edictul de la Mediolanum prin declararea creștinismului ca religie oficială în întreg Imperiul Roman. Desigur că anul 313 este punctul de pornire al dezvoltării influenței Bisericii Creștine în societate și imperiu. Relația Stat-Biserică devine din ce în ce mai strânsă mai ales pentru că statul remarcă avantajele susținerii Bisericii, care este și va fi punctul de legătură dintre stat și societate. Cunoaștem termenul de *simfonia bizantină*⁸, noțiune

---

⁶ Gosselin M., *op. cit.*, pp. 3-5

⁷ Joseph Clayton, F.R.Hist.S., *Pope Innocent III and his time*, ed. The Bruce Publishing Company, SUA, 1941, pp. 163-165.

⁸ Marius Telea, „Simfonia bizantină. Între triumfalismul eusebian și moderația ambroziană”, în revista *Altarul Reintegrării*, Nr. 1/2007, p. 101-129.

specifică relației dintre cele două puteri – laică și spirituală – care va cunoaște două evoluții, una specifică Orientului și alta specifică Occidentului. Astfel, suveranii devin conștienți îndată după domnia lui Constantin că Biserica este o necesitate a imperiului pentru a conduce poporul și pentru a menține unitatea statului în fața dușmanilor.⁹

Liderii creștini nu au parte doar de privilegii din partea imperiului, ci impun chiar o tradiție ce devine în scurt timp lege, și anume ca împăratul/regele să fie creștin, să depună jurământ de fidelitate în fața Bisericii lui Hristos, să apere Biserica. Această condiție a Bisericii devine garantul recunoașterii suveranilor de către conducătorul Bisericii.

Între cele două instituții a existat de-a lungul timpului un conflict puternic, ascuns de multe ori de ochii lumii, ce a avut consecințe nefaste asupra istoriei, societății, culturii și mai ales asupra creștinismului. Mărul discordiei de atâtea veacuri scurse a fost și este puterea în spiritul egoismului. Orice lucru poate fi privit și analizat în *litera legii* sau în *spiritul legii*, în sensul egoismului sau al unității. La fel s-a întâmplat și între cele două. Aminteam anterior de sintagma *simfonia bizantină*, expresie ce face trimitere la armonie. Menționăm că și atunci exista o luptă nevăzută între Stat și Biserică.

Secolele XI-XIII reiau această temă din filele istoriei antice și ale Evului Mediu timpuriu, dar la un nivel superior, într-un mod foarte categoric în ceea ce privește bătălia de afirmare a superiorității uneia sau alteia asupra elementelor laice și bisericești. Dacă până acum cele două forțe, politică și bisericească, aveau la baza neînțelegerilor elemente primare de independență, în special Biserica față de stat, începând cu papa Grigorie al VII-lea lucrurile se complică oarecum în jurul ideii de reformă.

---

⁹ Gosselin M., *op. cit.*, pp. 34-36.

I.2. PAPALITATE¹⁰ ȘI IMPERIU ÎN EVUL MEDIU

Lucrarea de față este o provocare față de concepțiile tradiționale și subiective cu privire la anumite fapte istorice ce nu și-au găsit încă un înțeles prin consens. Pontificatul lui Inocențiu al III-lea poate fi privit din prisma Bisericii Răsăritene într-un fel, iar din prisma Bisericii Romano-Catolice altfel; istoricii laici susțin puțin din fiecare perspectivă, iar ceilalți puțin din fiecare sau cu totul diferit. Prezentarea generală realizată de până acum are rolul de a ne forma o imagine de ansamblu asupra următoarelor elemente: stat, imperiu, Biserică, putere, unitate, influență, dependență și independență etc. Toate aceste elemente se regăsesc la *cote și temperaturi* ridicate în pontificatul Papei Inocențiu al III-lea, fapt pentru care istoricii îl consideră cel mai mare papă și cel care a dus papalitatea la apogeu.

Timpul dinaintea alegerii ca pontif a cardinalului Lotario dei Conti di Segni este unul necesar a fi cunoscut pentru a face mult mai ușor de înțeles concepția lui despre postura de Episcop al Romei, originea influenței asupra așa-numitei reforme ecleziastice din timpul său, raportarea lui la mentorul și idealul său. Cred că fiecare lucru sau persoană trebuie analizate de la origine, apoi înțelese prin transpunerea celui care le analizează în contextul istoric, ideologic, cultural și personal. Vom observa astfel că faptele istorice ce au lăsat o amprentă puternică în cărțile de istorie, pot lua forme și înțelesuri noi.

Așadar, voi relata în cele ce urmează contextul și formele pe care le prinde acest conflict dintre stat și Biserică, începând cu Papa Grigorie al VII-lea și până la alegerea lui Inocențiu al III-lea în fruntea Bisericii. Cele relatate până acum sunt

---

¹⁰ Instituția care conduce Biserica Catolică sub autoritatea papei.